

Doktori (PhD) értekezés tézisek

**A CITOKRÓM P450 ENZIMRENDSZER FARMAKOGENETIKAILAG
JELENTŐS POLIMORFIZMUSAINAK VIZSGÁLATA
MAGYAR ÉS ROMA POPULÁCIÓBAN**

Szalai Renáta

Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Sümegei Balázs

Témavezető: Prof. Dr. Melegh Béla

**Pécsi Tudományegyetem,
Általános Orvostudományi Kar**

Pécs, 2015

1. Bevezetés

Citokróm P450 enzimrendszer

A citokróm P450 (CYP) rendszer az emberi és más alacsonyabb rendű szervezetekben univerzálisan előforduló enzim szupercsalád. A citokróm P450 enzimek legfontosabb feladata a különböző endogén és exogén vegyületek biotranszformációja. Fontosabb fiziológiai szubsztrátjai közé tartoznak a szteroidok, zsírsavak, prosztaglandinok, leukotriének és biogén aminok. Ezen felül számos xenobiotikum, úgy, mint gyógyszerek, növényi toxinok és a környezetből származó mérgező vegyületek átalakítását végzi. A CYP enzimek a fázis I típusú reakciókban túlnyomórészt oxidatív reakciókat katalizáló monooxigenázok, oxidázok és peroxidázok. Fontos szerepet játszanak inaktív „prodrug”-ok aktív metabolitá alakításában, mint például a CYP2D6-mediálta kodein-morfin átalakulás. Általában a CYP enzimek nem specifikusak, egy enzim több különböző gyógyszert is képes átalakítani és egy gyógyszer gyakran több enzim révén is metabolizálódhat. A CYP1, CYP2 és CYP3 enzimcsalád felelős a klinikumban alkalmazott gyógyszerek 70-80%-ának fázis I-függő metabolizmusáért. A legtöbb CYP enzim jelentős interindividuuális variabilitást mutat, mely részben a genetikai polimorfizmusoknak, részben pedig a különböző mértékű génexpresszióknak tulajdonítható. A humán citokróm P450 enzimrendszert 57 funkcionálisan aktív gén és 58 pszeudogén alkotja. A Humán Genom Projekt a szekvencia szimilaritás alapján 18 családot és 44 alcsaládot különböztet meg.

A citokróm P450 1A2 (CYP1A2) fázis I típusú mikroszómális enzim, mely szerepet játszik számos klinikailag fontos gyógyszer (clozapin, paracetamol, verapamil, theophyllin, koffein) metabolizmus mellett olyan endogén szubsztrátok biotranszformációjában, mint a melatonin, bilirubin, ösztadiol. A *CYP1A2* gén által kódolt enzim felelős bizonyos prokarcinogén vegyületek (aromás- és heterociklusos aminok, policiklusos aromás szénhidrogének) metabolikus aktivációjáért is. Az enzim aktivitását egyes környezeti tényezők - vegyszerek, gyógyszerek (protonpumpa-gátlók, orális kontraceptívumok), táplálkozási faktorok, dohányzás – befolyásolhatják. A génexpresszióban bekövetkező változások daganatos megbetegedések, infarktus, krónikus obstruktív tüdőbetegség és más kórkép kialakulásához vezethetnek. Az egy nukleotidot érintő polimorfizmusok (SNP-k) egy része funkcionális jelentőséggel bír, gyakoriságuk figyelemre méltó egyének közötti és interetnikai különbséget mutat. A legalaposabban tanulmányozott *CYP1A2* nem-kódoló

régióban elhelyezkedő polimorfizmusok a -3860G>A, -2467delT, -729C>T és -163C>A variánsok.

A széles körben alkalmazott paclitaxel (Taxol®) és docetaxel (Taxotere®) a mikrotubulus stabilizáló vagy mikrotubulus inhibitor természetű taxán vegyületek csoportjába tartozó, különösen aktív kemoterápiás ágensek. A paclitaxel és a docetaxel egyaránt a máj citokróm P450 enzimrendszerén keresztül metabolizálódik. Mindkét vegyület elsődleges metabolizálója a CYP3A4 enzim, a paclitaxel a CYP2C8, a docetaxel pedig a CYP3A5 enzim további hozzájárulásával biotranszformálódik. A fázis I metabolizmusban szerepet játszó citokróm P450 2C8 (CYP2C8) polipeptid sokféle különböző xenobiotikum és endogén vegyület átalakításáért felelős. A máj összes CYP enzimeinek körülbelül 7%-át adja, továbbá kisebb mértékben expresszálódik a vesében, mellékvesében, agyban, petefészekben, uterusban és a duodenumban. A CYP1B1 az egyik legfontosabb enzim a prekarcinogén vegyületek metabolikus aktiválásában, valamint a taxán és ösztrogén metabolikus útvonalak fontos szereplője. Egyes elképzelések szerint a *CYP1B1* genotípus modulálhatja a docetaxel kezelésre adott választ a fokozott ösztrogén metabolizmusnak köszönhetően.

Az antikoaguláns gyógyszerválasz fő genetikai determinánsa a *CYP2C9* és *VKORC1* gének mellett a *CYP4F2*, de számos további gén is részt vesz a warfarin biotranszformációjában és hatásmechanizmusának kialakításában. A *VKORC1*, *CYP2C9* és *CYP4F2* genotípusok a társuló klinikai faktorokkal együttesen 60%-ban magyarázzák az antikoaguláns gyógyszerválasz változékonyságát. A *CYP4F2* gén által kódolt enzim a K vitamin biotranszformációban szerepet játszó NADPH-függő oxidáz, melynek variánsai csökkentik az enzim K vitamin metabolizáló kapacitását. Részt vesz továbbá hosszú szénláncú zsírsavak, E vitamin, arachidon sav és leukotrién B₄ oxidációjában. Újabb kutatási eredmények számolnak be arról, hogy a magas warfarin dózist meghatározó *CYP4F2* V433M SNP frekvenciája szignifikáns különbségeket mutat különböző populációkban, valamint az egyének közötti eltérő antikoaguláns dózis szükségletet magyarázhatja.

2. CÉLKITŰZÉSEK

Kutatásunk célja a citokróm P450 enzimrendszer farmakogenetikai szempontból releváns génjeiben leírt polimorfizmusok genetikai vizsgálata volt, mely magába foglalja ezen variánsok gyakoriságának és eloszlásának meghatározását roma és magyar populációban.

Kitűzött céljaink pontokban:

1. A *CYP1A2* gén szabályozó régiójában elhelyezkedő rs2069514 és rs35694136, valamint az intronikus rs762551 és rs12720461 polimorfizmusok gyakoriságának meghatározása roma és magyar populációban.
2. A vizsgált *CYP1A2* variánsok együttállásaiból a különböző haplocsoportok frekvenciájának meghatározása a két vizsgált populációban.
3. A taxán kezelés kimenetelét befolyásoló *CYP1B1*, *CYP2C8* és *CYP3A5* rs1056836, rs1058930 és rs776746 variánsok allélfrekvenciáinak vizsgálata.
4. Az antikoaguláns terápiát érintő *CYP4F2* rs2108622 polimorfizmust vizsgálva információt kapni arról, hogy az általunk tanulmányozott két népcsoport között az említett SNP tekintetében mutatkozik-e olyan jelentős genetikai különbség, mely eltérő módon befolyásolhatja a két populáció véralvadásgátló gyógyszerekkel szembeni érzékenységét.
5. A *CYP1A2*, *CYP1B1*, *CYP2C8*, *CYP3A5* és *CYP4F2* polimorfizmusok allélfrekvencia értékeinek összehasonlítása más kutatók szakirodalomban leírt populációs adataival, különös tekintettel a kaukázusi és indiai populációkra.

3. ANYAGOK ÉS MÓDSZEREK

Vizsgált populációk

Vizsgálataink során magyar és roma populációból származó DNS mintákkal dolgoztunk. A DNS mintákat egészséges, magyarországi roma és magyar személyektől gyűjtöttük. A vizsgálatainkban résztvevő személyek valamennyien előzetes tájékoztatást követően beleegyezésüket adták a vizsgálatok elvégzéséhez és nyilatkoztak etnikai hovatartozásukról. A roma és magyar DNS minták a Pécsi Tudományegyetem központi biobankjából származtak, mely része a Páneurópai Nemzetközi Biobankhálózatnak (BBMRI). A minták gyűjtésében és tárolásában az 1975-ben az Orvos-világszövetség által megalkotott Helsinki deklarációban megfogalmazott etikai alapelvek voltak irányadók, a biobank vezetésében és fenntartásában az Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásetikai Bizottság (ETT-TUKEB) által jóváhagyott elveket követtük. Kutatásaink összesen 5 citokróm P450 gén 8 funkcionálisan jelentős polimorfizmusának vizsgálatára terjedtek ki. A *CYP1A2* gén nem-kódoló régióiban elhelyezkedő négy polimorfizmus (-163C>A, -729C>T, -2467T>delT és -3860G>A) vizsgálatához 404 roma (148 férfi, 256 nő; átlag életkor 35±11 év) és 396 magyar (236 férfi, 163 nő; átlag életkor 42±14 év) mintát analizáltunk. A taxán terápiát befolyásoló három citokróm P450 gén (*CYP1B1*, *CYP2C8* és *CYP3A5*) polimorfizmusainak (rs1056836, rs1058930, rs776746) vizsgálata során 397 roma (172 férfi, 225 nő; átlag életkor 36±14 év) és 412 magyar (204 férfi, 208 nő; átlag életkor 41±22 év) minta került genotipizására. A *CYP4F2*3* (rs2108622) allél gyakoriságának meghatározásához 484 roma (230 férfi, 254 nő; átlag életkor 41±20 év) és 493 magyar (278 férfi, 215 nő; átlag életkor 37±13 év) DNS mintáját vizsgáltuk.

Molekuláris biológiai módszerek

A DNS-izolálást EDTA-val alvadásgátolt perifériás vérminták leukocitáiból végeztük rutin kisózásos technika segítségével. DNS vizsgálatához munkánk során az első lépés minden esetben egy polimeráz láncreakció (PCR) útján történő amplifikáció volt. A PCR-t minden esetben saját tervezésű, szekvencia-specifikus oligonukleotidokkal- forward és reverse primerrel- végeztük (1. táblázat). Valamennyi általunk tervezett PCR-RFLP módszer specificitását és eredményeink konfirmálását Sanger-féle bidirekcionális szekvenálással végeztünk random módon.

Az RFLP módszerekhez kapcsolódó PCR reakciók kondíciói a következők voltak a *CYP1A2* polimorfizmusok vizsgálatánál: elődenaturáció 2 min 95°C-on, ezt követte 35 cikluson keresztül: denaturáció 30 s 95°C-on, az annealing hőmérséklete a -163C>A és a -3860G>A SNP-k esetén 59°C volt 30 s-ig, -729C>T SNP-nél 60°C volt 30 s-ig, ez után a primer extenzió 30 s 72°C-on és a végső lánchosszabbítás 72°C-on 5 percig tartott.

A *CYP1B1*, *CYP2C8*, *CYP4F2* és *CYP3A5* SNP-k PCR amplifikációja a következő feltételek mellett zajlott: elődenaturáció 2 min 95°C-on, ezt követte 35 cikluson keresztül 30 s denaturálás 95°C-on, primerkötődés 30 s 57°C-on (*CYP1B1*; rs1056836), 55°C-on (*CYP2C8*; rs1058930), 60°C-on (*CYP4F2*; rs2108622), 62°C-on (*CYP3A5*; rs776746). Ez után a primer extenzió 45 s 72°C-on, melyet 5 perc végső extenzió követett 72°C-on. A keletkezett PCR termékek detektálása gélelektroforézissel (2%-os agaróz gélben), etídium-bromidos festéssel és UV megvilágítással történt.

A *CYP1A2* gén kapcsán restrikciós fragmenthossz polimorfizmus (RFLP) módszert használtunk az rs2069514, rs762551 és rs12720461 polimorfizmusokhoz kapcsolódó genotípusok elkülönítésére. A *CYP1B1*, *CYP2C8*, *CYP4F2* és *CYP3A5* SNP-k genotipizálása minden esetben szintén ezzel a módszerrel valósult meg. A restrikciós enzimmel történő hasítás után az emésztett PCR termékeket agaróz gélelektroforézissel választottuk szét. A genotípusok elkülönítése a 3%-os agaróz gélben etídium-bromid festéssel, UV megvilágítással történt standard DNS létra mellett. A *CYP1A2* -2467T>delT polimorfizmus vizsgálatához real-time PCR módszert használtuk (TaqMan Drug Metabolism Genotyping Real-Time PCR Assay). A PCR amplifikációt a következő kondíciókkal végeztük: kezdő inkubáció 2 min 95°C-on, denaturáció 20 s 95°C-on, annealing és primer extenzió 40 s 60°C-on, 40 cikluson keresztül.

Statisztikai módszerek

A vizsgált genetikai variánsok allélfrekvenciái között fennálló összefüggések feltárására χ^2 -tesztet alkalmaztunk SPSS 20.0 programcsalád felhasználásával, a szignifikancia szintet $p < 0,05$ -nél húztuk meg. A haplotípus analízis vizsgálatához Phase 2.1. programot használtunk.

4. EREDMÉNYEK

CYP1A2 gén

A *CYP1A2* gén nem-kódoló régióiban elhelyezkedő polimorfizmusok közül roma és magyar populációban a -163A SNP volt a leggyakoribb (56,9% vs. 68,6%), ezt követően a -2467delT variáns volt jelen 6,81% és 5,81%-os gyakorisággal. A -3860A és -729T variánsok jelentősen ritkábban fordultak elő vagy nem voltak kimutathatók a két csoportban (2. táblázat). A *CYP1A2*1C* allél (-3860G>A) vizsgálata során a -3860A variáns allél gyakoriságában különbséget észleltünk magyar és roma populációban (2,02% vs. 0%). A *CYP1A2* -3860AA homozigóta genotípus nem volt kimutatható sem a roma, sem a magyar mintákban. A *CYP1A2*1F* allélt (-163C>A) illetően jelentős különbséget észleltünk a -163AA genotípus frekvenciájában. Ez az érték a roma populációban 31,9%, magyar populációban 49,5% volt ($p < 0,001$). További szignifikáns eltérést mutattunk ki a variáns -163A allél frekvenciájában a roma és magyar populáció között (56,9% vs. 68,6%, $p = 0,025$). Míg a magyar populációban a -163AA homozigóta genotípus fordult elő leggyakrabban (49,5%), addig a roma minták fele -163CA heterozigóta genotípusúnak mutatkozott (50,0%). A *CYP1A2* gén -2467delT polimorfizmusát (*CYP1A2*1D* allél) vizsgálva a variáns delT allélfrekvencia értékekben nem találtunk szignifikáns különbséget a roma csoportban a magyarokhoz viszonyítva (6,81% vs. 5,81%). Magyar mintákban a homozigóta -2467delT/delT genotípus nem volt kimutatható, roma populációban ez az érték 0,74% volt. A *CYP1A2* -729T variáns gyakorisága 0,25% volt magyar populációban, a roma minták erre a polimorfizmusra nézve 100%-ban vad típusúnak bizonyultak.

Az általunk vizsgált -3860G>A, -2467T>delT, -163C>A és -729C>T polimorfizmusok a 3. táblázatban bemutatott öt különböző haplotípust (ht) határozták meg. A különböző haplotípusok (ht1-ht5) frekvenciái sorban a következők voltak magyar minták vizsálatát követően: 31,4%, 2,02%, 62,8%, 0,25% és 3,54%. Roma populációs mintákban a ht2 és a ht4 haplotípus nem volt kimutatható, a ht1, ht3 és ht5 haplotípusok gyakorisági értékei a következők voltak roma mintákban: 43,1%, 50,1% és 6,81% (3. táblázat).

CYP1B1, CYP2C8 és CYP3A5 gének

A *CYP1B1* gén c.4326C>G polimorfizmusát tekintve a *CYP1B1* 4326GG homozigóta variáns genotípus előfordulása szignifikánsan magasabb volt roma populációban, mint magyarban (50,12% vs. 39,32%, $p=0,002$). A *CYP1B1* 4326G allél frekvenciája ezzel szemben csak kis mértékben bizonyult emelkedettnek a roma mintákban, összehasonlítva a magyar populációs mintákkal (69,4% vs. 64,2%). A különbség nem bizonyult szignifikánsnak ($p=0,852$). A *CYP2C8* c.792C>G polimorfizmus vizsgálata során a *CYP2C8* 792GG (*4/*4) homozigóta genotípus a roma csoportban nem volt kimutatható, a magyar populációban is csak 1,46%-os gyakorisággal fordult elő. A *CYP2C8* 792G allél frekvenciájában szignifikáns különbséget tapasztaltunk a két populáció között. A magyar mintákban a 792G variáns allél jelenléte jelentősen gyakoribb volt összehasonlítva a roma csoportban kapott értékekkel (5,83% vs. 2,14%, $p=0,001$). A *CYP3A5* c.6986A>G polimorfizmus vizsgálatát követően a *CYP3A5* 6986G variáns allél gyakorisága a magyar populációban emelkedettnek mutatkozott a roma populációval történő összehasonlítás során, de a különbség statisztikailag nem volt szignifikáns (92,0% vs. 75,7%, $p=0,091$). Ezzel szemben a *CYP3A5* 6986GG homozigóta variáns genotípus frekvenciája szignifikánsan magasabb volt magyarokban, szemben a roma mintákkal (84,95% vs. 53,90%, $p<0,001$). A vad típusú *CYP3A5* 6986AA genotípus alacsony gyakorisággal volt kimutatható mint két vizsgált populációban. Romákban ez a genotípus több mint kétszer gyakrabban fordult elő, mint magyarokban (2,52% vs. 0,97%) (4. táblázat).

CYP4F2 gén

A *CYP4F2* c.1297G>A variáns genotipizálását követően eredményeink azt mutatják, hogy a vizsgált *CYP4F2* polimorfizmushoz kapcsolódó GG, GA, AA genotípusok és az 1297A variáns allél gyakorisága roma populációban 46,5%, 42,6%, 10,9% és 32,2% volt, magyar populációban pedig egyenként 50,1%, 42,2%, 7,7% és 22,8% (5. táblázat). A *CYP4F2* 1297AA homozigóta genotípus előfordulási gyakoriságában jelentős, de statisztikailag nem szignifikáns ($p<0,08$) különbséget észleltünk a két populáció között. A roma populációs minták több mint fele *CYP4F2* 1297A variáns allélt hordozó (GA+AA: 53,5%), ez az érték a magyar populációban szintén magasnak bizonyult (GA+AA: 49,9%).

5. EREDMÉNYEK MEGBESZÉLÉSE ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

A csökkent CYP1A2 enzimaktivitással jellemezhető *CYP1A2* -3860G>A polimorfizmus roma mintákban nem volt kimutatható, a magyar mintákban mért allélfrekvencia hasonló értéket mutat más kutatók korábbi vizsgálataiból származó európai populációk adataival. Eredményeink arra engednek következtetni, hogy a CYP1A2 lassan metabolizáló fenotípus ritkán fordul elő az általunk vizsgált roma és magyar populációban. A *CYP1A2* gén -2467delT variánsa, ami a *CYP1A2* gén indukciójában játszik fontos szerepet, roma populációban emelkedett gyakorisággal volt jelen, összehasonlítva a magyar mintákkal. Ezek alapján elmondhatjuk, hogy roma személyekben, különösen dohányzókban, a CYP1A2 enzim fokozott indukciójával és aktivitásával kell számolnunk, valamint emelkedett rizikóval a különféle daganatos betegségek kialakulására nézve. A magyar csoportban mért deletált timin frekvenciája a *CYP1A2* gén -2467-es pozíciójában, megközelítette más kaukázusi populációk frekvenciaértékeit. A *CYP1A2**1F variáns allél frekvenciáját és a homozigóta variáns genotípus gyakoriságát is statisztikailag szignifikánsan magasabbnak találtuk magyar populációban, mint romában. Ez az emelkedett érték a magyar populáció tagjait fokozottabban hajlamosíthatja daganatos megbetegedések kialakulására, mint a romákat a fokozott CYP1A2 enzim indukciója révén. A magyar minták vizsgálata során kapott *1F allélfrekvencia érték összhangban van a korábban, mások által vizsgált átlag európai populációk értékeivel. A *CYP1A2* -729T allél roma populációban nem volt kimutatható, hasonlóan, ahogy a HapMap projekt adatai mutatják európai, japán és nigériai minták kapcsán. Ezzel szemben magyar populációban alacsony gyakorisággal ugyan, de detektálni tudtuk. Az általunk vizsgált polimorfizmusok együttállásait vizsgálva a haplotípus analízis során a leggyakoribb allélikus konstelláció a -3860G/-2467T/-729C/-163A (*1F) volt mind roma, mind pedig magyar populációban, ezt követte második leggyakoribb előfordulással a -3860G/-2467T/-729C/-163C (*1A) haplotípus. A -3860G/-2467delT/-729C/-163A kialakítva a ht5 haplotípust, jelentősen gyakrabban fordult elő roma mintában, mint magyar mintákban. Az allélek -3860A/-2467delT/-729C/-163A és -3860G/-2467delT/-729T/-163A együttállása magyar populációból származó mintákban is ritkán fordult elő, roma mintákban egyáltalán nem volt megfigyelhető.

A taxán vegyületek metabolizmusát és hatását befolyásoló citokróm P450 gének polimorfizmusainak vizsgálata során roma és magyar populációban lényeges különbségeket észleltünk, melyek befolyásolhatják a taxán terápia kimenetelét. A *CYP1B1**3 variáns allél vizsgálatával kapott eredményeink alapján elmondható, hogy a *CYP1B1* *3 allél enyhén, a

*3/*3 homozigóta variáns genotípus szignifikánsan emelkedettnek számít roma populációban összevetve a magyarokkal. Magyar populációban az általunk kapott *CYP1B1**3 allél frekvenciája 1,5-szerese a korábban, más kutatók kaukázusi populációkban mért adatainak. A *3 variáns gyakorisága roma populációban is magasabbnak bizonyult, mint más észak-indiai populációs eredmények. E polimorfizmus tekintetében összességében elmondhatjuk, hogy roma populációban gyakrabban kell számolnunk fokozott *CYP1B1* mRNS expresszióval, erősebb enzimaktivitással, továbbá, hogy a roma népesség tagjai fokozott hajlamot mutathatnak idiopátiás férfi infertilitásra, glaukoma, valamint tüdő- és endometrium daganat kialakulására a magyarokhoz képest. Taxán terápia kapcsán a roma betegek körében a teljes túlélési ráta alacsonyabb lehet, mint magyarok esetén, illetve paclitaxel és docetaxel terápiát követően a romák nagyobb eséllyel mutathatnak elégtelen gyógyszerválaszt a *CYP1B1**3 variáns hordozása kapcsán. A *CYP2C8**4 SNP-nek, mely csökkent enzimaktivitással jellemezhető, a magyar populációban való gyakoribb előfordulása azt sejteti, hogy a magyarok gyakrabban tekinthetők lassú metabolizálónak a *CYP2C8* szubsztrátjait illetően, szemben a romákkal. Így a paclitaxel-indukálta toxicitás esélye is magasabb lehet a magyar népcsoportban, mint romák körében. A magyar populációban észlelt szignifikánsan magasabb előfordulási gyakorisága a *CYP3A5**3/*3 nem-expresszáló genotípusnak magyarázhatja a *CYP3A5* szubsztrát gyógyszerekkel szembeni gyakoribb, lassabb metabolizmust magyar populációban. A csökkent metabolizmus megnövekedett docetaxel toxicitáshoz vezethet a gyógyszer normál dózisban való alkalmazása során. Mivel az expresszáló *CYP3A5* genotípusok (*1/*3 és *1/*1) megnövekedett kockázatot jelenthetnek akut limfoblasztos leukémia és emlődaganat kialakulására, a magyar populációban ezen genotípusok ritkább előfordulása a magyarokat kevésbé hajlamosítja az említett betegségek kialakulására, mint a roma populáció tagjait. Roma populációs minták vizsgálata során kapott variáns allélfrekvencia magasabb volt, mint a korábbi vizsgálatok indiai és észak-indiai populációkban mért értékei. Ezzel szemben magyar mintáink *CYP3A5**3 alléljának gyakorisági értéke jól közelít más kaukázusi populációk értékeihez.

A *CYP4F2* gén rs2108622 variáns genotipizálását követően arra a következtetésre jutottunk, hogy a minor allél frekvenciája magyarokban alacsonyabbnak bizonyult, mint roma populációban. Roma populációs mintákban a tanulmányozott SNP variáns allélfrekvenciájának értékét összevetve más indiai populációs adatokkal, sokkal alacsonyabb értéket kaptunk, mely inkább a kaukázusi értékekhez közelít. Hasonló a helyzet a magyar minták esetében is, ugyanis a *CYP4F2* 1297A variáns allél értékei közelebb állnak korábbi vizsgálatokból származó ázsiai értékekhez, mint a kaukázusiakhoz.

6. EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

1. Szignifikánsan emelkedett variáns allélfrekvencia értéket észleltünk a vizsgált magyar populációban a *CYP1A2*1F* és *CYP2C8*4* allélokra nézve a roma populációs mintákhoz viszonyítva.
2. A homozigóta variáns genotípus gyakorisága magyarokban a *CYP3A5*3* és a *CYP1A2*1F*, romákban pedig a *CYP1B1*3* SNP-k esetén volt szignifikánsan magasabb.
3. Mindkét populációban a *CYP1A2*1C* variáns alacsony frekvenciájának köszönhetően a lassan metabolizáló fenotípus, így a CYP1A2 szubsztrát-gyógyszer toxicitás esélye is valószínűsíthetően ritka.
4. A *CYP1A2* gén genetikai profiljának vizsgálatát követően megállapíthatjuk, hogy roma populációban a *CYP1A2*1D* allél gyakori előfordulása növelheti a daganatos megbetegedések kialakulásának rizikóját.
5. A magyar populációban a *CYP1A2*1F* funkcionális allél szignifikánsan emelkedett gyakorisága fokozott kockázatot jelenthet emlő-, tüdő-, és petefészek daganat kialakulására, különösen hajlamosító környezeti tényezőknek való kitettség esetén.
6. A *CYP1A2* gén -3860G>A, -2467T>delT, -729C>T és -163C>A nem-kódoló polimorfizmusai 5 fő haplotípust határoztak meg magyar populációban, míg roma mintákban a ht2 és ht4 együttállás nem volt detektálható.
7. Roma populációs mintákban a *CYP1B1*3* homozigóta genotípus gyakori előfordulása állhat a romák taxán kezelésre adott esetleges csökkent gyógyszerválasza és a daganatos megbetegedésekben szenvedők alacsonyabb teljes túlélési rátája hátterében.
8. A *CYP2C8* és *CYP3A5* gének tekintetében a *CYP2C8*4* és *CYP3A5*3* csökkent aktivitású variánsok gyakorisága magyarokban nagyobb volt, mint romákban. Így mind docetaxel, mind paclitaxel alkalmazásakor a magyarok nagyobb valószínűséggel tekinthetők taxán gyógyszerek lassú metabolizálóinak, ezáltal feltételezhetően nagyobb az esélyük taxán-indukált toxicitás kialakulására.
9. Roma populációban a *CYP4F2*3* allél gyakoribb hordozása nagyobb dózisu kumarin származékokkal történő kezelést tehet indokoltá a megfelelő antikoaguláns válasz elérése érdekében.

7. KÖZLEMÉNYEK JEGYZÉKE

ÉRTEKEZÉS ALAPJÁUL SZOLGÁLÓ KÖZLEMÉNYEK:

1. Szalai R, Magyar L, Matyas P, Duga B, Banfai Z, Szabo A, Kovesdi E, Melegh B.
Genetic polymorphisms in promoter and intronic regions of CYP1A2 gene in Roma and Hungarian population samples. Environ Toxicol Pharmacol. 2014;38(3):814-20.

IF: 2,084

2. Szalai R, Ganczer A, Magyar L, Matyas P, Bene J, Melegh B.
Interethnic differences of cytochrome P450 gene polymorphisms may influence outcome of taxane therapy in Roma and Hungarian populations. Drug Metab Pharmacokinet. 2015.

IF: 2,568 (2014)

3. Sipeky C, Weber A, Melegh BI, Matyas P, Janicsek I, Szalai R, Szabo I, Varnai R, Tarlos G, Ganczer A, Melegh B.

Interethnic variability of CYP4F2 (V433M) in admixed population of Roma and Hungarians. Environ Toxicol Pharmacol. 2015;40(1):280-3.

IF: 2,084 (2014)

EGYÉB KÖZLEMÉNYEK:

1. Szalai R, Matyas P, Varszegi D, Melegh M, Magyar L, Jaromi L, Sumegi K, Duga B, Kovesdi E, Hadzsiev K, Melegh B.

Admixture of beneficial and unfavourable variants of GLCCI1 and FCER2 in Roma samples can implicate different clinical response to corticosteroids. Mol Biol Rep. 2014 Nov;41(11):7665-9.

IF: 2,024

2. Weber A, Szalai R, Sipeky C, Magyar L, Melegh M, Jaromi L, Matyas P, Duga B, Kovesdi E, Hadzsiev K, Melegh B.

Increased prevalence of functional minor allele variants of drug metabolizing CYP2B6 and CYP2D6 genes in Roma population samples. Pharmacol Rep. 2015 Jun;67(3):460-4.

IF: 1,928

3. Sipeky C, Matyas P, Melegh M, Janicsek I, **Szalai R**, Szabo I, Varnai R, Tarlos G, Ganczer A, Melegh B.

Lower carrier rate of GJB2 W24X ancestral Indian mutation in Roma samples from Hungary: implication for public health intervention. Mol Biol Rep. 2014 Sep;41(9):6105-10.

IF: 2,024

4. Magyari L, Varszegi D, Sarlos P, Jaromi L, Melegh BI, Duga B, Kiszfali P, Kovesdi E, Matyas P, Szabo A, **Szalai R**, Melegh B.

Marked differences of haplotype tagging SNP distribution, linkage, and haplotype profile of IL23 receptor gene in Roma and Hungarian population samples. Cytokine. 2014 Feb;65(2):148-52.

IF: 2,664

5. Nagy A, **Szalai R**, Magyari L, Bene J, Toth K, Melegh B.

Extreme differences in SLCO1B3 functional polymorphisms in Roma and Hungarian populations. Environ Toxicol Pharmacol. 2015 May;39(3):1246-51.

IF: 2,084

6. Sumegi K, Jaromi L, Magyari L, Kovesdi E, Duga B, **Szalai R**, Maasz A, Matyas P, Janicsek I, Melegh B.

Functional Variants of Lipid Level Modifier MLXIPL, GCKR, GALNT2, CILP2, ANGPTL3 and TRIB1 Genes in Healthy Roma and Hungarian Populations. Pathol Oncol Res. 2015 Jan 9.

IF: 1,855

7. Nagy A, Sipeky C, **Szalai R**, Melegh B I, Matyas P, Ganczer A, Toth K, Melegh B

Marked differences in frequencies of statin therapy relevant SLCO1B1 variants and haplotypes between Roma and Hungarian populations. BMC Genetics.

IF: 2,40

Az értekezés alapjául szolgáló közlemények összesített impakt faktora: **6,736**

Egyéb közlemények összesített impakt faktora: **14,979**

Összesített impakt faktor: **21,715**

8. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Elsősorban szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, **Dr. Melegh Béla** Professzor Úrnak, aki lehetővé tette, hogy doktori disszertációm alapjául szolgáló kutatómunkámat a Pécsi Tudományegyetem Klinikai Központ Orvosi Genetikai Intézetében a Multidiszciplináris Orvostudományok keretén belül zajló „Humán molekuláris genetika” témában végezhessem, szakmai tevékenységemet mindvégig figyelemmel kísérte, munkámat hasznos meglátásaival, útmutatásával irányította és segítette.

Köszönetemet fejezem ki **Dr. Berenténé Dr. Bene Juditnak** a szakmai, tudományos és emberi segítségért, amit tőle mindvégig kaptam.

Köszönettel tartozom az Orvosi Genetikai Intézet minden **asszisztensnőjének**, akik kezdettől fogva szakmai tapasztalatukkal és lelkiismeretes munkájukkal segítettek tanulmányaimat.

Köszönettel tartozom továbbá azoknak a **kollégáknak, doktornőknek**, akik közreműködtek a minták gyűjtésével.

Hálával tartozom és köszönöm családom megértő türelmét, szeretetét és bátorítását.

1. táblázat A vizsgált polimorfizmusok genotipizálásához használt primerek, restrikciós endonukleázok és hasítási mintázatok

Gén	Variáns	Primerek (5'-3')		PCR annealing hőmérséklet (C)	PCR termék (bp)	Endonukleáz	Fragmentek (bp)	Genotípus
CYP1A2	rs2069514	Forward	TCATCAAGCTACACATGATCGAG	59	611	BseLI (BslI)	123, 139, 349	GG
		Reverse	TGCGTGTCAGGTCTCTTCAC				123, 139, 349, 488	GA
	rs762551	Forward	GGTATCAGCAGAAAGCCAGC	59	298	Bme1390I (ScrFI)	123, 488	AA
		Reverse	CCCAGCTGGATACCAGAAAG				46, 66, 186	CC
	rs12720461	Forward	ACTCACCTAGAGCCAGAAGCTC	60	250	Bme1390I (ScrFI)	46, 66, 186, 232	CA
		Reverse	AATGGCTTAGTCCAAACTGCC				66, 232	AA
CYP1B1	rs1056836	Forward	TCATCACTCTGCTGGTCAGG	57	311	BseNI (BsrI)	28, 33, 67, 122	CC
		Reverse	AGAATTGGATCAGGTCGTGG				28, 33, 67, 95 122	CT
							33, 95, 122	TT
CYP2C8	rs1058930	Forward	GGTCTGCAATAATTTCCCTC	55	500	TaqI	22, 95, 194	CC
		Reverse	TGATATTCATCTTCAGTTTGTGG				22, 95, 117, 194	CG
						117, 194	GG	
CYP3A5	rs776746	Forward	GTGGTCCAAACAGGGAAGAGGT	62	309	RsaI	83, 150, 267	CC
		Reverse	GCCCATACAGGCAACATGACTTAG				83, 150, 233, 267	CG
							233, 267	GG
CYP4F2	rs2108622	Forward	ATCAACCCGTTCCACCT	60	492	PvuII	96, 213	AA
		Reverse	ACATTGTGCTCCCAGACG				22, 74, 96, 213	AG
							22, 74, 213	GG
						176, 316	GG	
						176, 316, 492	GA	
						492	AA	

2. táblázat Genotípus- és allélfrekvencia értékek eloszlása roma és magyar populációban a *CYP1A2* gén polimorfizmusai esetén

Polimorfizmus	Genotípus	Genotípus frekvencia		Allél	Allélfrekvencia	
		Roma n=404 (%)	Magyar n=396 (%)		Roma (%)	Magyar (%)
-163C>A	C/C	73 (18,1)	49 (12,4)	C	43,1	31,4
	C/A	202 (50,0)	151 (38,1)	A	56,9	68,6*
	A/A	129 (31,9)	196 (49,5) [#]			
-3860G>A	G/G	404 (100,0)	380 (95,9)	G	100,0	98,0
	G/A	0 (0,0)	16 (4,04)	A	0,0	2,0
	A/A	0 (0,0)	0 (0,0)			
-2467delT	T/T	352 (87,1)	350 (88,4)	T	93,2	94,2
	T/delT	49 (12,1)	46 (11,6)	delT	6,8	5,8
	delT/delT	3 (0,74)	0 (0,0)			
-729C>T	C/C	404 (100,0)	394 (99,5)	C	100,0	99,7
	C/T	0 (0,0)	2 (0,5)	T	0,0	0,3
	T/T	0 (0,0)	0 (0,0)			

*p=0,025

#p<0,001

3. táblázat A vizsgált *CYP1A2* polimorfizmusok együttállása által meghatározott 5 fő haplotípus és azok gyakorisága roma és magyar populációban

Haplotípus	Allélkonstelláció				Frekvencia	
	-3860G>A	-2467T>delT	-729C>T	-163C>A	Roma n (%)	Magyar n (%)
ht1	G	T	C	C	348 (43,1)	249 (31,4)
ht2	A	delT	C	A	-	16 (2,02)
ht3	G	T	C	A	405 (50,1)	497 (62,8)
ht4	G	delT	T	A	-	2 (0,25)
ht5	G	delT	C	A	55 (6,81)	28 (3,54)

4. táblázat A *CYP1B1* c.4326C>G, *CYP2C8* c.792C>G és a *CYP3A5* c.6986A>G polimorfizmusok genotípusainak és variáns allélek frekvenciájának eloszlása magyar és roma populációkban

Gén	Polimorfizmus	Genotípus	Magyar n=412 (%)	Roma n=397 (%)
<i>CYP1B1</i>	c.4326C>G	CC	45 (10,92)	45 (11,34)
		CG	205 (49,76)	153 (38,54)
		GG	162 (39,32)	199 (50,12)*
		G allélfrekvencia	0,642 (64,2)	0,694 (69,4)
<i>CYP2C8</i>	c.792C>G	CC	370 (89,80)	380 (95,72)
		CG	36 (8,74)	17 (4,28)
		GG	6 (1,46)	0 (0,00)
		G allélfrekvencia	0,058 (5,83)	0,021 (2,14) [#]
<i>CYP3A5</i>	c.6986A>G	AA	4 (0,97)	10 (2,52)
		AG	58 (14,08)	173 (43,58)
		GG	350 (84,95)	214 (53,90) [‡]
		G allélfrekvencia	0,920 (92,0)	0,757 (75,7)

*p=0,002 [#]p=0,001 [‡]p<0,001

5. táblázat A *CYP4F2* c.1297G>A polimorfizmus allél- és genotípus frekvenciáinak gyakorisága magyar és roma populációban

Gén	Polimorfizmus	Genotípus	Magyar n=493 (%)	Roma n=484 (%)
<i>CYP4F2</i>	c.1297G>A	GG	247 (50,1)	225 (46,5)
		GA	208 (42,2)	206 (42,6)
		AA	38 (7,7)	53 (10,9)
		A allélfrekvencia	0,228 (22,8)	0,322 (32,2)